

V tretji razpravi »Vuk Stefanović Karadžić i novoštokavska folklorna koine« (85—118) avtor obravnava mesto srbohrvatskega standardnega jezika med drugimi slovanskimi jeziki in njegov nastanek. Skuša razjasniti razmere, v katerih se je oblikoval in pojasniti vzroke za izbor novoštokavskega dialektla. V tej smeri nadaljuje raziskovanje tudi v četrti in peti razpravi z naslovoma »Jezično značenje hrvatskoga narodnog preporoda« (119—125) in »O početku hrvatskoga jezičnog standarda« (127—158). V zadnji razpravi analizira nastanek hrvatskega standardnega jezika in kontinuiteto njegovega razvoja. Tej razpravi je priloženo tudi pet dialektoloških kart. Dalibor Brozović izhaja iz jasno za-

črtanih izhodišč, ki jih ob specifičnih problemih zelo logično razvija. Vendar ga to ne vodi v preveliko shematizacijo in poenostavljanje. Poleg jezikovnih faktorjev enakovredno upošteva tudi sociološke in zgodovinske momente. Rezultate svoje raziskave slovanskih jezikov na več mestih uspešno primerja z rezultati, dobljenimi za neslovanske jezike. Ta postopek govori v prid tudi nekaterim še ne zanesljivo dokazanim tezam, saj so splošni jezikovni zakoni, kot jih obravnava, le redko omejeni na ozka področja.

Zanimiv predgovor je knjigi napisal znani hrvatski lingvist Radoslav Katičić.

Varja Cvetko
Ljubljana

ODGOVORNOST PREVAJANJA IZ MADŽARŠČINE

Gotovo ni tako kričevega primera v Evropi glede razmerja med sosednimi narodi, kot je bila — in je delno še — nebrižnost Slovencev za vse, kar je madžarskega — in narobe. Nismo prevajali leposlovja, ne poznamo drug drugega zgodovine, zemlje, jezika, niti črk, da bi v časnikih ne pisali dosledno napačno imen itd. In je madžarska manjšina v Sloveniji, prekmurski del Slovencev pa je živel tisočletje z Madžari in jih del še živi (uvedli so zdaj škodljivo in napačno razlikovanje porabskih Slovencev od prekmurskih!) — in bi že to terjalo, da bi vedeli (vsaj odkar imamo univerzo), kaj so o njih pisali in še pišejo madžarski lingvisti, zgodovinarji, geografi, umetnostni zgodovinarji, etnologi itd. itn. Imamo tudi SAZU — toda ta dolžnost gre mimo naših znanstvenih ustanov, prepuščena dobri volji posameznikov — dokler še so taki, ki madžarščino obvladajo.

Zadnji čas so začeli v večji meri prevajati madžarsko pripovedništvo, tako da se vsaj na tem področju obeta bolj naravno razmerje med sosedoma. Ti prevodi pa nas tudi opominjajo, da ni vse niti na osnovni višini — in isto velja za madžarsko stran. Če se ne bi oglasil pred časom v Delu — madžarski prevajalec iz slovenščine s kritičnimi pripombami, kako Slovenec, urednik in prevajalec naših novel v madžarščino v spremeni besedi imenuje dvakrat z različnimi naslovi ista dela naših pisateljev, ne bi sam zapisal teh opomb. Zato ne, ker mi je zbirka madžarskih novel v slovenskem prevodu: *Ljubezen* (uredil Jože Hradil, Sobota 1969) prišla že tako pozno

v roke. Toda mislim, da imam nekaj pravice in dolžnosti opomniti na pomanjkljivosti, ki naj se ne bi dogajale, če nam je kaj za stvarnost in ugled doma in v tujini. Ker mlajši menijo, da smo pričeli prevajati iz madžarščine šele v zadnjih letih in ker so začetki tega prevajanja dokaj nenaavadni, bo prav, da oživimo spomin na prve prevode. Naši prvi prevajalci so kajpada prevajali iz nemščine. Prvi daljši spis, preveden iz madžarščine, je Móra *Jókaija* novela *Adamante*, ki jo je poslovenil marljivi prevajalec iz slovanskih jezikov Lavoslav *Gorenjec* v Letopisu Matice Slovenske za 1871, 285—294. Jókai je bil tedaj glavni predstavnik madžarskega pripovedništva, zato je bil izbor ustrezen. — Drugi večji prevod istega pisatelja, novelo *Igralec, ki dobiva* je oskrbel slavist Ivan *Koštíál*, ki je znal madžarsko in je verjetno prevajal iz izvornika. Objavljala ga je tržaška *Edinost* od sept. 1922 do jan. 1923. Vmes pa je v prekmursko narečje prevedel poučni pisatelj *Janoš Kardoš* v prevodih šolskih čitank tudi nekaj pesmi *Petőlija*, Tompa *Eötvösa*, *Rádajya* in drugih. Pomemben pa je njegov prevod epske pesnitve *Jánosa Aranya Toldi*, ki je ostal v rokopisu do 1921, ko so prvi del v knjižici natisnili v Budimpešti, in 1925, ko je drugi del objavil evangeličanski Dúševni list. Čeprav ti prevodi niso bili v slovstvenem razvidu, jih je treba upoštevati, tudi preiskati, ker so dobri in nekaj svojevrstnega zavoljo narečne oblike.

Kardoševo izročilo je nadaljeval v prekmurskih evangeličanskih publikacijah (od

koder so jih ponatiskovali v prekm. listih v Ameriki) Janoš *Flisar*, ki je prevedel v narečje tudi kakega boljšega pisatelja, npr. Mikszáta. — Franc Kolenc je prevajal tako v narečje kot v knjižni jezik (1925—1930), žal docela nepomembna dela.

Nenavaden je bil izbor prvega madžarskega pripovednega dela, ki so ga pri nas objavili v knjižni obliki. To je bil *Petőfijev* »roman« *Rabljeva vrv*, ki ga povprečni madžarski izobraženec sploh ne pozna niti po naslovu. Prvi ga je prevedel Cvetko Golar v humorističnem listu *Palček* 1911. Za njim ga je poslovenil France Bevk, ki mu je dal naslov *Krvnikova vrv*, napisal spremno besedo o pisatelju v knjigi, ki jo je v Trstu 1934 izdala Goriška matica. Knjigo je ilustriral Milko Bambič.

V dvajsetih in tridesetih letih tega stoletja razen prevodov črtic dobrih madžarskih pisateljev v naših časnikih ni bilo mogoče seznaniti Slovencev tudi s kakim večjim delom. Šele tik pred začetkom vojske smo dobili — mimo rednega založništva — prevod *Maddácheve* Tragedije človeka, dela, ki predstavlja Madžare v svetu v mnogih prevodih in gledaliških predstavah, doma pa jim velja za nekako narodno svetinjo. Tudi ta knjiga je doživela nenavadno usodo: na Madžarskem odlikovanje in občudovanje, pri nas pa so jo (skupaj z Župančičevim *Zimzelenom*...) poslali v stope. Tako danes ne moremo postrčiti z njo madžarskim knjižnicam in drugim iskalcem, ne pesnikovemu muzeju v Stregovi na Slovaškem. Na Madžarskem je ta pesniška drama npr. na sporedu letnih prireditev na prostem v Szegedu in drugod, pri nas so jo javno ožigotali s primitivno oznako kot kako zakotno delo.

Po drugi vojski je za stoletnico Petőfijeve smrti *Alojz Gradnik* pripravil z veliko prizadevnostjo zbirko njegovih pesmi, ki še danes čaka v zapuščini... Nekaj jih je zagledalo dan v slovenskih čitankah za porabske šole (kot Petőfi pred sto leti v prekmurskih čitankah!).

Šele 1954 je v prevodu Štefana Barbariča prišel med Slovence prvi dobri madžarski roman: *Zsigmonda Móricza* Roža Šandor... Po dolgem presledku so mu pričeli slediti drugi. Toda z mlajšimi prevajalci, med katerimi ne manjka tudi dobrih, so se začele pojavljati tudi slabosti, izvirajoče iz razdalje med prizadevnostjo in znanjem. Prvič se je to pokazalo ob prevodu Gy. Illyésa monografije o Petőfiju (CZ 1960), ki ga je moralo reševati naknadno več

prevajalcev, tako da je knjiga izšla pod psevdonimom (prim. Naša sodobnost 1961, 277).

Prav poučno in zanimivo, toda nehvaležno, bi bilo natančno primerjanje vseh novejših prevodov iz madžarščine v slovenščino. Posamezni prevodi bodo sicer obravnavani, kar bo pokazalo nekatere pomanjkljivosti — splošne izobrazbe prevajalcev. Prevajalec iz kateregakoli jezika bi se moral zavedati, da ni dovolj površno znanje obeh jezikov, ampak da je treba poznati tudi kulturo, predvsem pa — slovstvo naroda, katerega delo prevajaš. Moraš seve tudi — misliti in vedeti, da npr. praprot ne širi nikakega vonja v gozdu, pa je ne boš zamenjal z — brinjem.

V zvezi z omenjeno knjigo *Ljubezen* bi želel kot na svarilo pokazati dve hudi pomanjkljivosti. Prva je uredniška površnost, če že ne moremo želeti poznavanja takih pisateljev, kot je Gy. Illyés. Madžarski avtor spremnega eseja si je namreč dovolil neumljivo lahkomišelnost ali kaj — ne upal bi reči, da tako slabo pozna stvari, o katerih piše za tujino... — Trdi namreč, da kake novele nekaterih najboljših pisateljev, kot sta npr. Gy. Illyés in L. Németh, ne morejo objaviti, ker — novel ne pišeta. Ali naj po tem mislimo, da v knjigi z novelo *Podedovana dediščina* zastopani Gy. Illyés ni isti, na katerega misli učeni esejist? In isto trditev je urednik (ali kdo?) postavil še enkrat na varovalni ovitek knjige. Kaj si je pa ob branju te trditve mislil urednik in še kdo, ki je verjetno videl rokopis?! Tudi taka površnost ali kaj je milo rečeno neumljiva. In huda krivica nasproti nekemu pesniku in pisatelju, ki se imenuje Gyula Illyés.

Druqa neumljiva stvar pri uredniku, ki je napisal opombe k posameznim pisateljem: pri štirih pove, da so dobili J. Attilovo nagrado... Taka nagrada se imenuje po madžarskem pesniku, ki mu je priimek *József*, osebno (alias krstno) ime pa Attila. Ni kak malo znan poetaster, če so že po njem imenovali literarno nagrado. Kaj bi rekli pri nas, če bi kdo v tujini pisal o P. Frančetovi ali (ko bi jo imeli) K. Srečkovi nagradi?!

Želimo našim prevajalcem in urednikom madžarskih del vso srečo, želimo pa tudi več poznavanja menda osnovnih stvari, ki so s takim delom zvezane.

Vilko Novak
Filozofska fakulteta Ljubljana